

การบริหารงานโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
โรงเรียนวัดซบบอนวิทยา จังหวัดเพชรบูรณ์
Charity School Management of Buddhist Temple
: Sapbornwittaya Temple School, Phetchabun Province

ดร.สุวัฒน์ อินทรประไพ*

บทคัดย่อ

โรงเรียนกับชุมชนต้องประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของชุมชน ประสานงาน บ้าน วัด โรงเรียน คือ สามประสานร่วมกันในลักษณะกัลยาณมิตร อย่างยั่งยืนได้ เพราะเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรม เพื่อการมีส่วนร่วม ต้องคำนึงถึงวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในชุมชน มีความแตกต่างกันใน ลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน ควรมีการวิเคราะห์สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน มีการวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต กำหนดกิจกรรม การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผลกิจกรรม จัดขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วม และให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชน เป็นศูนย์กลาง โดยโรงเรียนหน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกอย่างต่อเนื่อง

การบริหารโรงเรียนหรือสถานศึกษา เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จะต้องทำเป็นกระบวนการ โดยกลุ่มบุคคลต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นั่นก็คือการพัฒนาสมาชิกหรือผู้รับบริการทางการศึกษา ให้เป็นผู้มีคุณภาพที่สังคมต้องการ และเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องสามารถนำองค์กรให้อยู่รอด ต้องกำหนดแผนงานวิธีการ ตลอดจนขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ โดยพึงพิงงบประมาณจากรัฐที่มีไม่มากนักด้วยความประหยัด ใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า ทั้งคน เงิน เวลาและทรัพย์สินอย่างอื่นเพราะถ้าระบบบริหารภายในสถานศึกษาไม่ดี จะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่นๆ ของหน่วยงานได้ ดังนั้นความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหารสถานศึกษา จึงขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ

โรงเรียนการกุศลของวัดซบบอนวิทยา จังหวัดเพชรบูรณ์ จัดว่าเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่ง ซึ่งได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พุทธศักราช ๒๔๘๘ ซึ่งได้จัดการเรียนการสอนแบบเดียวกับโรงเรียนสามัญทั่วไป ขณะเดียวกันก็มีจุดเน้นที่ต้องการให้นักเรียนนั้นมีคุณธรรมจริยธรรม

* อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

โดยมีจุดประสงค์ มุ่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม ซึ่งนำไปสู่การประพฤติ ปฏิบัติตามหลักธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา อย่างถูกต้องโดยการควบคุมกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกรอบคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเองและบุคคลอื่น สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม ตลอดจนมีลักษณะของความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เพื่อการดำรงตนเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม ประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

คำสำคัญ : การจัดการ, โรงเรียนการกุศล, วัดในพระพุทธศาสนา

Abstract

School and community mainly relied on people's participation. The cooperation of home, temple and school is integrated as a sustainable true friend because any activities need their willing participation in order to support everyone's needs relating to way of life in the society. Because of making people's willing participation, the activities for participation are needed to be involved with their way of life, social values, tradition, and attitude in order to achieve voluntary participation, according to different backgrounds of personality, economy, and information approach. However, the participation of the community should be analyzed and synthesized its problems in order to arrange a plan suitable and relevant to its way of life, and also it is needed to specify activities, operation, evaluation, the process of entering into participation, and the emphasis on centered community. State schools has tried to help, suggested and accommodated their community continuously.

The management of school or educational institute is an educational activity to be operated with process by a group of people in order to achieve the target goals of the school. Those are to develop members or educational stakeholders so that they will become a qualified member according to the social needs. It is the most important mission of the school administrators who have to survive the organization. They have to make a plan, method, and procedures in operations systematically by spending limited government budget with frugality, worthiness, human resource, money, period of time, and other assets. If the administrative system of the school is not good, it will effect other sections of the organization. Therefore, achievement or failure in the school will depend on the school administrator.

In conclusion, Sapbornwittaya Temple School in Phetchabun province is another alternative education. It was permissioned to establish a school legally according to Private School Act 1945, and also it has provided schooling system similar to common high schools. Meanwhile, its core purpose is to cultivate morality and ethics into students. In addition to its purposes, it promotes students' perception of principles of Dhamma, and they apply and follow those principles of Dhamma and Buddhism activities correctly in terms of taking care of their body, speech and mind in the right way. The students have to follow and practice in the right concept of good morality and culture, do not exploit oneself and others, make benefits to oneself and society, have a good leadership and followership, and become a good citizen of democratic society with the King as Head of State.

Keywords: management, charity school, Buddhist temple

บทนำ

โรงเรียนจึงเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม ที่เกิดขึ้นจากความต้องการของสังคม เพื่อทำหน้าที่หลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่สมาชิกของสังคม โดยให้การศึกษาและอบรมสั่งสอน เพื่อพัฒนาบุคคลให้เจริญงอกงาม มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม ศีลธรรม วัฒนธรรม อันดีงาม มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ และพอใจที่จะฝึกฝนร่วมกันกระทำการกิจต่างๆ เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยส่วนรวม ด้านการศึกษา จึงจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้น แก่ทุกชีวิต และยังเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรมซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จที่บุคคลนำมาพัฒนาความสามารถทั้งทางด้านทัศนคติ และพฤติกรรมตามค่านิยมของสังคม รวมทั้งเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทั้งสายสามัญ และอาชีพ ศีลธรรมและวัฒนธรรม ที่สำคัญก็คือ เป็นเครื่องชี้แนวทางให้ประพฤติปฏิบัติและใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมโดยส่วนรวม อันเป็นเจตคติที่ดีงามทางด้านความมีน้ำใจ ซึ่งการปฏิบัติต่อส่วนรวมในทางที่ดี ก่อให้เกิดทักษะความคล่อง ความชำนาญ ในการปฏิบัติตามในแนวทางที่เหมาะสม ตามขอบเขตศีลธรรม ทั้งความประพฤติภายนอกและคุณธรรมภายในล้วนมีความสำคัญ^{๔๔} การบริหารเป็นกระบวนการ ทางานกับคนและโดยอาศัยคน และที่ไม่ประสบผลสำเร็จก็เนื่องมาจากคน อันเนื่องมาจากไม่มีแนวทางในการปฏิบัติตน ให้มีการใช้จ่ายอย่างพอเพียง ถ้ามีความสัมพันธ์กันแล้วย่อมจะไม่เดือดร้อนและกระทำการทุจริตใดๆ เมื่อรู้จักที่จะดำเนินชีวิตของตนเองดีแล้ว ก็ย่อมที่จะแผ่ไปในคนรอบข้าง สามารถที่จะ

^{๔๔} ประภาศรี สีหาไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑”

ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นได้ และมีส่วนร่วมในชุมชนก็จะสามารถทำให้สังคม และชุมชนมีแต่ความผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มี ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆ ตน เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างมาก เช่น อตถจริยา คือการสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอที่เสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติต่อคนอื่นอย่างเสมอภาค วางตัวเหมาะสมกับสถานภาพที่เป็นอยู่

ในปีการศึกษา ๒๕๒๐ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้ออกนโยบายและแผนงานให้สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๐ จึงได้เพิ่มเติมนโยบายการพัฒนาการศึกษาในด้านปริมาณว่า “จะส่งเสริมการจัดโรงเรียนราษฎร์การกุศลมากขึ้นเป็นพิเศษ” ปีการศึกษา ๒๕๒๑ – ๒๕๒๓ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้นำข้อเสนอดังกล่าวมาดำเนินโครงการทดลองพัฒนาโรงเรียนราษฎร์ของวัด เพื่อการกุศลขึ้น โดยได้คัดเลือกโรงเรียนในภูมิภาคต่างๆ จำนวน ๑๑ โรงเรียน เข้าร่วมโครงการได้แก่ โรงเรียนพุทธมงคลนิมิต โรงเรียนสมานคุณวิทยาทาน โรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย โรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ โรงเรียนมัธยมวัดใหม่กรทอง โรงเรียนวัดมหาพุทธาราม โรงเรียนวินิตศึกษา โรงเรียนพยุหะวิทยา โรงเรียนพุทธชินราชพิทยา โรงเรียนธรรมราชศึกษา และโรงเรียนพินิตประสาธน์ โดยให้จัดตั้ง “สภาโรงเรียนราษฎร์ของวัดเพื่อการกุศล” ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีพระธรรมญาณมุนี ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนวินิตศึกษา ได้รับการคัดเลือกเป็นประธานสภารูปแรก^{๕๐}

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ได้รับการพัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้า และเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพสูงขึ้นจากเดิมมาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โดยเฉพาะให้การสนับสนุนถึง ร้อยละ ๑๐๐ ตามแนวทางของบัตรอุดหนุนค่าเล่าเรียน ทำให้โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีหลักประกันความมั่นคงด้านการเงินจากรัฐในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามการพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นนั้นจะหวังเพียงการสนับสนุนจากงบประมาณที่เป็นเพียงเงินอุดหนุนอย่างเดียวเท่านั้นไม่เป็นการพอเพียง ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูซึ่งเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติงานในโรงเรียนจำเป็นต้องมีแนวความคิดและหลักการทางานให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและการเปลี่ยนแปลงของโลกด้วย จึงจะทำให้การพัฒนาโรงเรียนประสบผลสำเร็จได้

การบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กร เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่จะชี้ให้เห็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ความมี

^{๕๐} อุดม ขำฉา, สำนักงานกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, โรงเรียนพินิตประสาธน์ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, (ปราจีนบุรี : เจตนารมณ์ทัศน์, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

ประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ การบริหารเป็นมรรคที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์กร ซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์กรใด ย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม โดยอาศัยหลักกรรมเป็นเครื่องมือสร้างสัมมาทิฐิ ให้ได้มีขึ้นจะทำให้การปกครองง่ายขึ้น สะดวกขึ้น มีความสงบสุขขึ้น และมีความสันติสุขในหมู่นักบริหาร นักวิชาการ และนักศึกษามากมายหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายทัศนะ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

การบริหารโดยทั่วไป จะมีลักษณะเป็นกระบวนการวิธี หรือเป็นการกำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน หรือเป็นลำดับรายการในการบริหาร ซึ่งในการบริหารนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์มาก่อนหลัง ว่าจะต้องทำอะไรก่อนและต่อไป จะทำอะไร ซึ่งจัดว่าเป็นหลักเกณฑ์วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) กระบวนการบริหารจะกำหนดขอบเขต และหน้าที่ตามขั้นตอนต่างๆ ไว้อย่างชัดเจนนักวิชาการ และนักบริหารต่างประเทศตลอดจนนักการศึกษาได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ ดังนี้

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ได้กำหนดมาตรฐาน ผู้บริหารการศึกษาของคุรุสภา พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติงานในหน้าที่ผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ๑๒ ประการคือ

๑. ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา
๒. ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยต้องคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร ผู้เรียน และชุมชน
๓. มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ
๔. พัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง
๕. พัฒนาและใช้วัฒนธรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ
๖. ปฏิบัติงานขององค์กรโดยเน้นผลถาวร
๗. รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ
๘. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
๙. ร่วมมือกับชุมชน และหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์
๑๐. แสวงหา และใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา
๑๑. เป็นผู้นำ และสร้างผู้นำ
๑๒. สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์^{๕๑}

^{๕๑}สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, *เกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารสถานศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

การบริหารเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้บริหารใช้สำหรับตัดสินใจ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นองค์กรหน่วยงานของรัฐและเอกชน ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย โดยนาทรัพยากรมาใช้อย่างประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ เพื่อให้บุคคลต่างๆ ที่มีเพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทางงาน ตำแหน่ง เงินเดือน สวัสดิการที่แตกต่างกัน ไม่เป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือกันในการปฏิบัติงาน เป็นกระบวนการบริหาร เป็นภารกิจที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติหน้าที่ตามลำดับขั้นตอนของการบริหารด้านวิชาการ บุคลากร กิจกรรมนักเรียน ธุรการและการเงิน อาคารสถานที่ และความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อส่งเสริมซึ่งกันและกัน ก็จะเป็นระบบให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์กรได้ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เดิมใช้ชื่อว่า โรงเรียนราษฎร์ของวัด เกิดขึ้นตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ของวัด พุทธศักราช ๒๔๘๘ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาได้ประสบปัญหาในการดำเนินงานมาโดยตลอด เนื่องจากในช่วงแรกๆ ได้รับอุดหนุนเหมือนโรงเรียนเอกชนทั่วไป และไม่สามารถเก็บค่าธรรมเนียมการเรียนจากผู้ปกครองนักเรียนได้ สาเหตุจากผู้ปกครองนักเรียนร้อยละ ๙๕ มีฐานะยากจน จึงทำให้โรงเรียนบางแห่งต้องเลิกกิจการและบางแห่งก็ได้โอนกิจการให้รัฐบาล (ในอดีต)

แนวคิดการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

จากรายงานการพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปี ๒๕๔๑ ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดตั้งและพัฒนาของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา พอสรุปได้ ดังนี้

พุทธศักราช ๒๔๘๘ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ได้ถือกำเนิดขึ้นโดยมีชื่อว่าโรงเรียนราษฎร์ของวัด เกิดขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ (พลตรีพระยามรวิชัยสรเดช ผู้ว่าราชการรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ) ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการเรื่องโรงเรียนราษฎร์ของวัด เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๔๘๘ ระเบียบดังกล่าวเปิดโอกาสให้วัดมีบทบาทจัดตั้งโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.๒๔๗๙ โรงเรียนราษฎร์ของวัดประเภทสามัญศึกษา (ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษา) เปิดทำการสอนในเวลากลางวันตามปกติ ตั้งขึ้นเพื่อการกุศลอยู่ในวัดรับนักเรียนทั้งที่เป็นพระภิกษุสามเณรและฆราวาส จึงนับว่า คณะสงฆ์ได้มีบทบาทจัดการศึกษาของชาติชัดเจนอีกครั้ง แต่มีจำนวนเพียง ๔๐ โรงเท่านั้น (สถิติที่ขึ้นไว้กับกรมการศาสนา) โรงเรียนราษฎร์ที่ตั้งอยู่ในวัดนอกจาก ๔๐ โรง ดังกล่าวแล้วไม่นับว่าเป็นโรงเรียนราษฎร์ของวัดตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ของวัด พ.ศ. ๒๔๘๘องค์การศึกษาซึ่งเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์ได้มีประกาศองค์การศึกษาเรื่องระเบียบโรงเรียนราษฎร์ของวัด พุทธศักราช ๒๔๘๘ วางระเบียบทางคณะสงฆ์ เพื่อให้วัด พระภิกษุสามเณรที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติดังนี้

ก. ลักษณะของวัดที่จะจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ มีการสอนบาลีหรือนักธรรมอยู่แล้ว

๑. สามารถดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ (พ.ศ. ๒๔๗๙) โดยเคร่งครัด

๒. การสอนบาลีหรือนักธรรม และการสอนสามัญศึกษาต้องจัดแยกออกจากกันในการนี้จะจัดให้มีการสอนบาลีหรือนักธรรมนอกเวลาเรียนของโรงเรียนราษฎร์ก็ได้

ข. ผู้มีอำนาจอนุมัติจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ของวัดนั้น ได้แก่ สังฆมนตรีว่าการองค์การศึกษาโดยวัดที่จะจัดตั้งโรงเรียนขอขึ้นเรื่องขอจัดตั้งโรงเรียนต่อพระเดชพระคุณเจ้าคณะจังหวัด ผ่านทางเจ้าคณะอำเภอ ซึ่งเป็นการดำเนินการฝ่ายคณะสงฆ์ ส่วนฝ่ายอาณาจักร วัดขอจัดตั้งโรงเรียนจะต้องนำเรื่องที่ฝ่ายคณะสงฆ์อนุมัติแล้ว ยื่นต่อศึกษาธิการอำเภอ ศึกษาธิการจังหวัดและกระทรวงศึกษาธิการ ก็จะออกใบอนุญาตจัดตั้งโรงเรียนให้วัดที่ขอจัดตั้งโรงเรียนนั้น จึงจะได้ชื่อว่า “โรงเรียนราษฎร์ของวัด”^{๕๒}

ค. ลักษณะโรงเรียนราษฎร์ของวัด เป็นโรงเรียนราษฎร์ของวัดประเภทสามัญ เปิดทำการสอนในเวลากลางวันปกติ ตั้งขึ้นเพื่อการกุศลอยู่ในวัด และเจ้าหน้าที่ของโรงเรียนตลอดจนนักเรียนทุกคนต้องเป็นชาย นักเรียน พระภิกษุสามเณร อาจสมัครเข้าเป็นนักเรียนได้ แต่พระภิกษุสามเณรเช่นนี้จะต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าอาวาสเสียก่อน ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการที่ ว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ของวัด พุทธศักราช ๒๔๘๘ ให้โรงเรียนราษฎร์ของวัดดำเนินการบริหารงาน ดังนี้

ก. คณะกรรมการจัดการโรงเรียน มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๕ คน และไม่เกิน ๗ คน ประกอบด้วยพระภิกษุและคฤหัสถ์ และให้ศึกษาธิการอำเภอในท้องที่ซึ่งโรงเรียนนั้นตั้งอยู่เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง อำนาจของคณะกรรมการ ดังนี้

๑. มีอำนาจควบคุมกิจการโดยทั่วไป

๒. แต่งตั้งพระภิกษุและคฤหัสถ์เป็นผู้จัดการโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฝ่ายละ ๑ คน

ข. เจ้าของโรงเรียน โรงเรียนตั้งอยู่ในวัด ให้เจ้าอาวาสเป็นเจ้าของโรงเรียนโดยตำแหน่ง

ค. ผู้จัดการโรงเรียน คณะกรรมการจัดการโรงเรียนแต่งตั้งพระภิกษุและคฤหัสถ์เป็นผู้จัดการโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฝ่ายละ ๑ คน

ง. ครูใหญ่ จะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ก็ได้

จ. ครูจะเป็นพระภิกษุสามเณรหรือคฤหัสถ์ก็ได้ แต่พระภิกษุสามเณรที่เป็นครูจะทำการสอนได้แต่เฉพาะวิชาที่ไม่ขัดต่อพระวินัย

ฉ. นักเรียน พระภิกษุสามเณรอาจสมัครเข้าเป็นนักเรียนได้ แต่พระภิกษุสามเณรเช่นนี้จะต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าอาวาสเสียก่อน และต้องมีคุณสมบัติดังนี้

๑. เป็นผู้เคร่งครัดต่อการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

^{๕๒} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, การพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๑), หน้า ๖-๗.

๒. กำลังศึกษานักธรรมหรือบาลี และเอาใจใส่ในการศึกษา ส่วนนี้เป็นอย่างดี

๓. รับรองว่าเมื่อเรียนสามัญศึกษาสำเร็จแล้ว จะต้องตั้งใจเป็นครูในโรงเรียนราษฎร์ของวัด ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร เป็นเวลาไม่น้อยกว่าจำนวนปี ที่ได้เล่าเรียนในโรงเรียนราษฎร์ของวัด

ข. เจ้าหน้าที่ของโรงเรียนทุกคนต้องเป็นชาย^{๕๓}

ข. เจ้าหน้าที่ของโรงเรียนทุกคนต้องเป็นชาย

ข. การเงินให้โรงเรียนจัดตั้งกองทุนของโรงเรียนขึ้นประกอบด้วยเงินค่าเล่าเรียนและเงินรายได้อื่นๆ เพื่อใช้จ่ายในกิจการของโรงเรียน และสามารถจัดตั้งมูลนิธิเพื่อส่งเสริมการศึกษาได้ ยิ่งเป็นการดี เงินทุนของโรงเรียนดังกล่าวให้แยกจากเงินทุนของวัดหาบัญชีเป็นหลักฐานและให้อยู่ในความควบคุมของคณะกรรมการจัดการโรงเรียน

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๒ องค์การศึกษาของคณะสงฆ์ได้มีประกาศองค์การศึกษา เรื่อง โรงเรียนราษฎร์ของวัด แก้ไขประกาศเพิ่มเติม ลงวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๐๒ โดยอาศัยเหตุผลเพื่อเป็นการอนุเคราะห์สตรีทั่วไปให้มีโอกาสศึกษาในโรงเรียนราษฎร์ของวัด ส่วนที่แก้ไขเพิ่มเติมคือ

ฉ. อนุญาตให้โรงเรียนราษฎร์ของวัดรับสตรีเป็นครู เป็นเจ้าหน้าที่และแก่นักเรียนได้

ญ. จากการห้ามครูสตรีทำการสอนพระภิกษุสามเณรในโรงเรียนราษฎร์ของวัด

ฎ. ให้แยกอาคารออกจากกันห้ามพระภิกษุสามเณรเรียนร่วมในอาคารเดียวกับสตรี

ฏ. และห้ามพระภิกษุสามเณรเป็นเจ้าหน้าที่ประจำอาคารเรียนของสตรีด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าทางคณะสงฆ์ค่อยๆ ผ่อนปรน เพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาวิชาสามัญและได้มองเห็นความสำคัญของสตรีทั่วไป จึงเปิดโอกาสให้ศึกษาในโรงเรียนราษฎร์ของวัดได้ แต่ยังคงป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดแก่พระพุทธศาสนาโดยกำหนดให้พระภิกษุสามเณรที่จะเรียนวิชาสามัญได้ จะต้องตั้งใจเรียนพระปริยัติธรรมก่อนและห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรเรียนร่วมอาคารเดียวกับสตรี เป็นต้น

อย่างไรก็ตามภายหลังการบริหารงานของโรงเรียนราษฎร์ของวัดบางแห่งมีข้อบกพร่องไม่อยู่ในระเบียบที่ตีและวัดบางแห่งก็พยายามจะเปิดโรงเรียนราษฎร์ของวัดขึ้นทั้งที่ไม่เป็นการสมควร ในการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๕/๒๕๐๙ ลงวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๐๙ จึงมีมติให้เจ้าคณะจังหวัดถือปฏิบัติว่า “ไม่อนุมัติการจัดตั้งและการโอนโรงเรียนราษฎร์ของวัดจนกว่าจะแก้ไขปรับปรุงระเบียบโรงเรียนราษฎร์ของวัด” พุทธศักราช ๒๕๐๘ ให้เหมาะสม^{๕๔}

โรงเรียนราษฎร์ของวัดได้ประสบปัญหาในการดำเนินงานมาโดยตลอด เนื่องจากในช่วงแรก ได้รับอุดหนุนเหมือนโรงเรียนเอกชนทั่วไป และไม่สามารถเก็บค่าธรรมเนียมการเรียนจากผู้ปกครองนักเรียนได้ สาเหตุจากผู้ปกครองนักเรียนร้อยละ ๙๕ มีฐานะยากจน จึงทำให้โรงเรียนบางแห่งต้องเลิกกิจการและบางแห่งก็ได้โอนกิจการให้รัฐบาล

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๘.

^{๕๔} อ้างแล้ว, หน้า ๘-๙.

ต่อมาเมื่อแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๒๐ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายพัฒนาการศึกษาว่า “จะส่งเสริมให้จัดโรงเรียนราษฎร์การกุศลให้มากขึ้นเป็นพิเศษ” สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จึงได้นำเสนอโครงการปรับปรุงโรงเรียนราษฎร์ของวัด ในรูปแบบของโครงการทดลองพัฒนาโรงเรียนราษฎร์ของวัดเพื่อการกุศล โดยให้ประสานงานกันตั้งเป็น “สภาโรงเรียนราษฎร์ของวัด” ขึ้นมีพระธรรมญาณมุนี ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนวินิตศึกษา ได้รับการคัดเลือกเป็นประธานสภารูปแรก ได้ออกนโยบายและแผนงานให้สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๐ จึงได้เพิ่มนโยบายการพัฒนาการศึกษาในด้านปริมาณว่า “จะส่งเสริมการจัดโรงเรียนราษฎร์การกุศลมากขึ้นเป็นพิเศษโดยมีคณะกรรมการอำนวยการและคณะกรรมการปฏิบัติการทำหน้าที่ส่งเสริมดูแลควบคุมโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

โครงการนี้ได้รับการอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มดำเนินการในลักษณะโครงการทดลองตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๒๑ มีโรงเรียนราษฎร์ของวัดเสนอชื่อเข้าร่วมโครงการจำนวน ๑๑ โรง ได้แก่ โรงเรียนพุทธมงคลนิมิต โรงเรียนสมานคุณวิทยาทาน โรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย โรงเรียนวัดบ้านโป่ง “สามัคคีคุณูปถัมภ์” โรงเรียนมัธยมวัดใหม่กรทอง โรงเรียนวัดมหาพุทธาราม โรงเรียนวินิตศึกษา โรงเรียนพุทธะวิทยา โรงเรียนพุทธชินราชพิทยา โรงเรียนธรรมราชศึกษา และโรงเรียนพินิตประสาธน์ ในจำนวน ๔๐ โรง โครงการทดลองนี้มีกำหนด ๓ ปีการศึกษา (ปีการศึกษา ๒๕๒๑ – ๒๕๒๓) โดยมีหลักการดังนี้

ก. ด้านการบริหารโรงเรียน

๑. ต้องการบริหารงานโรงเรียนในรูปแบบของคณะกรรมการ

๒. การบริหารงานโรงเรียนทั้ง ๑๑ โรง อยู่ภายใต้สภาโรงเรียนราษฎร์ของวัดเพื่อการกุศลเดียวกัน เพื่อให้เป็นเอกภาพและสามารถช่วยเหลือกันได้

ข. ด้านวิชาการ ต้องพัฒนาให้ได้ทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑. ด้านจริยศึกษา ๒. ด้านพลศึกษา ๓. ด้านการงานและอาชีพ ๔. ด้านการเรียนการสอนหลักสูตรใหม่

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ที่วัดหรือมูลนิธิตั้งตั้งขึ้นก็เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจน บางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง และบางแห่งมีนักเรียนพระภิกษุสามเณรเรียนร่วมด้วย นอกจากการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว พระภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาด้วย^{๕๕}

โรงเรียนทั้ง ๑๑ โรงนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจะจ่ายเงินอุดหนุนให้เป็นเงินสมทบเงินเดือนครูเต็มตามคุณวุฒิทุกคนในโรงเรียนตามอัตราากำลังครูที่ควรจะมี (อุดหนุนสมทบเงินเดือนครูเป็นกรณีพิเศษ) และตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการช่วยเหลือครูใหญ่และครูโรงเรียนราษฎร์เป็นเงินสมทบเงินเดือนและเงินเพิ่มค่าครองชีพชั่วคราว โดยโรงเรียน

^{๕๕}สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, *ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐.

ต้องนำเงินของโรงเรียนจำนวนเท่ากันที่อุดหนุนเป็นกรณีพิเศษทั้งหมดส่งสภาโรงเรียนราษฎร์ของวัดเพื่อการกุศล ตามข้อบังคับ

ผลการดำเนินโครงการทดลองพัฒนาโรงเรียนราษฎร์ของวัดเพื่อการกุศลดำเนินการ ๓ ปีการศึกษา ๒๕๒๑ - ๒๕๒๓ แต่การดำเนินการโดยเฉพาะช่วงปลายปีการศึกษาแรก และปีการศึกษาที่ ๒ ของการทดลองประสบปัญหาเกี่ยวกับการจัดงบประมาณ ต้องขออนุมัติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการจัดสรรเงินอุดหนุนกรณีพิเศษ และขอต่อระยะเวลาโครงการทดลองอีก ๑ ปี ทำให้เป็นอุปสรรคในการดำเนินโครงการ

ในด้านผลการปฏิบัติงานโดยทั่วไป บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ กล่าวคือ จากการดำเนินโครงการต่างๆ ของโรงเรียนในระยะดำเนินการทดลอง วัดเป็นศูนย์รวมใจการให้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งด้านความรู้และจริยธรรม ประชาชนผู้ยากไร้ในท้องถิ่นได้รับการศึกษาจากโรงเรียนที่จัดการศึกษาดี ตลอดจนในช่วงการดำเนินการโครงการทดลองนี้ ทั้งท้องถิ่น รัฐและเอกชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นอกจากนี้ในด้านหลักการที่จะพัฒนาโรงเรียนทั้งด้านบริหารและวิชาการนั้น ปรากฏว่าทางด้านวิชาการได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ส่วนทางด้านบริหาร เช่น จัดให้มีการบริหารโรงเรียนในรูปคณะกรรมการจัดการโรงเรียน และบริหารทั้ง ๑๑ โรงเรียน โดยตั้งองค์กรกลาง “สภาโรงเรียนราษฎร์ของวัดเพื่อการกุศล” ถึงแม้ว่าจะปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ครบถ้วนแต่สภาโรงเรียนราษฎร์ของวัดเพื่อการกุศล ก็ได้เป็นแกนกลางประสานงานระหว่างโรงเรียนในโครงการทดลอง กับเจ้าหน้าที่ทั้งด้านนโยบายด้านการบริหารศึกษา นโยบายการวางรากฐานกระต้นเดือน ตลอดจนปลูกศรัทธาแก่โรงเรียนในโครงการทดลองให้เข้าใจและเข้าถึงความมุ่งหมาย วัดอุประสงค์ นโยบาย และแนวทางการพัฒนาการศึกษาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพตามแผนงานบริหารและส่งเสริมการศึกษา ในส่วนที่ต้องดำเนินตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่างๆ ได้ผลดีพอสมควร นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนในโครงการทดลอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้รับใบอนุญาตของโรงเรียนมีความกระตือรือร้นต่อการบริหารโรงเรียนมากขึ้น และหลายๆ โรงเรียนสามารถชักจูงให้ประชาชนในชุมชนได้หาประโยชน์แก่โรงเรียนหลายรูปแบบ เช่น การบริจาคเงินสมทบทุนการก่อสร้างทุนการศึกษา ตลอดจนการจัดหาวัสดุอุปกรณ์การศึกษาเพิ่มมากขึ้น^{๕๖}

การบริหาร เป็นกิจกรรมที่เป็นกระบวนการใช้คนหลายคนให้ทำงาน เป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้า เป็นการสร้างเครื่องมือเพื่อให้คนทำงานตั้งแต่การบริหารงานด้านวิชาการ บุคคล ธุรการการเงิน การกำหนดนโยบาย การวางแผน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้คือการพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพที่สังคมต้องการ และเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องนำองค์กรให้อยู่รอด ต้องกำหนดแผนงานวิธีการ ตลอดจนถึงขั้นตอน

^{๕๖} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, การพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัดใน

ต่างๆ ในด้านการวินิจฉัยสั่งการ การปฏิบัติงานอย่างมีระบบ บริหารงบประมาณจากรัฐที่ไม่มากด้วยความประหยัด ใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด^{๕๗}

การบริหารงานบุคลากร เป็นกระบวนการจัดการที่เกี่ยวกับบุคคล เพื่อจัดสรรให้ได้ซึ่งคนดี มีความรู้ความสามารถและเหมาะสมกับงานขององค์กร การเข้ามาปฏิบัติงานให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยองค์กรจะต้องสร้างกระบวนการให้สามารถดึงดูด อารมณ์รักษา และพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ และมีความพึงพอใจที่จะปฏิบัติงานอยู่ในองค์กรให้นานที่สุด เพื่อการปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตามความมุ่งหมายที่องค์กรกำหนดไว้

งานกิจการนักเรียน คือ การอบรมส่งเสริมให้นักเรียนมีระเบียบวินัย ประพฤติตนอยู่ในข้อบังคับของโรงเรียนและสังคม หรือเรียกว่าการปกครองนักเรียน กิจการนักเรียน ส่งเสริมให้เรียนได้จัดกิจกรรมหรือเข้าร่วมกิจกรรม ตามระเบียบข้อบังคับหรือกิจกรรมอื่น ได้แก่ กิจกรรมตามข้อบังคับของหลักสูตร กิจกรรมของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น เพื่อปรับพฤติกรรม เห็นชอบประกอบตน เพื่อให้นักเรียนได้ใช้ชีวิตอย่างเข้าใจ และเกิดประโยชน์สูงสุดแห่งการเรียนรู้ที่ดี เพื่อที่จะให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถที่จะไปศึกษาต่อหรือไปประกอบอาชีพให้มีประสิทธิภาพ ต่อไปในสังคม

งานธุรการการเงิน คือ การบริหารหน่วยงานการบริการต่างๆ ของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ สามารถดำเนินงานไปตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการหรือที่วางไว้ จึงเปรียบ เสมือนส่วนหนึ่งที่คอยประสานหรือสนับสนุนให้โรงเรียนสามารถดำเนินการไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดด้วยความราบรื่น เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับ วัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ งานสารบรรณ งานรักษาพยาบาล และงานบริการต่างๆ ตามนโยบาย อำนาจหน้าที่ และกิจกรรมในหน่วยงาน มีความรู้ระบบงบประมาณเข้าใจระเบียบคลัง วัสดุ การเงินมีความซื่อสัตย์ สุจริตมีความละเอียดรอบคอบ มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล หมั่นตรวจสอบการใช้งบประมาณอยู่เสมอ รายงานการเงินอย่างเป็นระบบ งานธุรการและการเงินของโรงเรียนเป็นงานในหน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้บริหารการศึกษาที่จะต้อง ทาเป็นปกติ เพื่อให้การบริหารในภาพรวมดีเด่น เป็นต้น

อาคารสถานที่ คือ งานการดูแลอาคารสถานที่ให้มีความสะอาดปลอดภัย มีบรรยากาศที่น่าใช้งาน มีความร่มรื่น สวยงาม เป็นระบบระเบียบ และ ตลอดจนการดูแลรักษาซ่อมแซมอาคารระบบอาคารให้สามารถใช้งานได้ตลอดเวลาตามความเหมาะสม หรือตามวัตถุประสงค์ของการใช้งานของอาคารสถานที่นั้นๆ หากขาดการดูแลรักษาซ่อมบำรุงแล้ว อาคารสถานที่ก็จะขาดกิจกรรมขาดการใช้งานอย่างต่อเนื่องและเป็นอาคารที่ไม่มีมูลค่าเชิงเศรษฐศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์เพื่อ การดูแลรักษา ให้อาคารสามารถใช้งานได้ยาวนานที่สุด หรือตลอดอายุอาคาร และเพื่อเกิด

^{๕๗} พระไพศาล สุขจิตโต (ในทนาย). การบริหารงานโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี. (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๒๕๕๔. หน้า ๑๘.

ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตามวัตถุประสงค์ของอาคาร สถานที่นั้น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึง ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสอดคล้องกับอาคารสถานที่ ผู้ใช้สอยอาคาร กิจกรรมองค์กร ตลอดจนวัฒนธรรมขององค์กร

บรรณานุกรม

- ประภาศรี สีหอาไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- อุดม ชำนิ. **สำนักงานกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา**. โรงเรียนพินิจ ประสาธน์ อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา. ปราจีนบุรี : เจตนารมณ์ธรรมณัฏฐ์, ๒๕๕๓.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. **เกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารสถานศึกษา**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. **การพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๑.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระไพศาล สุทธิจิตโต (โนทยะ). **การบริหารงานโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี**. (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๒๕๕๔).